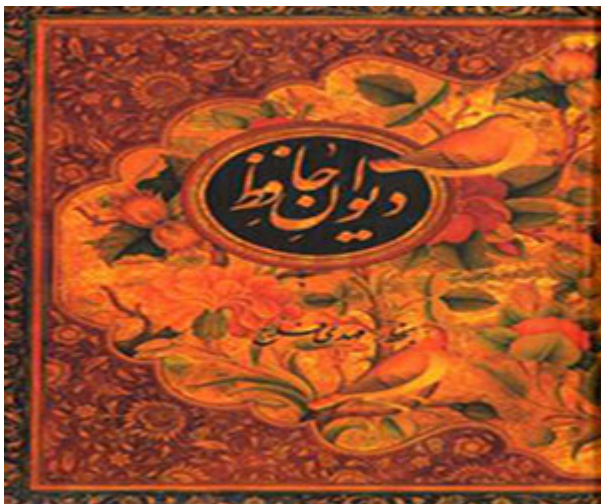

Hafizov pogled na svijet i ideologija u skladu s vanjskim značenjem njegove poezije

<"xml encoding="UTF-8?">

Hipoteza: Hafiz je pisao pjesme u različitim razdobljima života

Jedna skupina istraživača tvrdi da je Hafiz gazele pisao u različitim razdobljima života, pa su na osnovu toga Hafizovu poeziju podijelili na periode

One stihove i gazele koji upućuju na buntovništvo, slavljenje života, alkohol i zaljubljenost svrstavaju u poeziju koja je nastala dok je Hafiz bio mlad. Sadi, opisujući mladalačko razdoblje, [pjeva: *U cvijetu mladosti onako se desi kao što znaš...*][1]

Možda neki smatraju da su svi Iranci u mladosti neukrotivi i nevjernički raspoloženi, a u starim danima postaju izuzetno pobožni

U skladu s tim, gazeli koji aludiraju na buntovništvo, odavanje alkoholu i ženama zaista imaju pravo značenje i predstavljaju one Hafizove gazele koje je napisao u mladosti, dok su gazeli koji govore o pobožnosti, čestitosti, fenau, suluku, duhovnoj kontemplaciji, plakanju u zoru i sl. također ispravni, ali su nastali u poznijim godinama Hafizovog života

Muhammed Ali Bamdad napisao je djelo Hafizologija, gdje čvrsto stoji na stanovištu da Hafizove gazele treba tumačiti upravo na gore izneseni način

Prvo, njegova tvrdnja je bez čvrstih argumenata. Naravno, moguće da je istinita, ali je bez valjanog obrazloženja. Dakle, treba reći da je moguće da je ovako, a ne kategorički tvrditi da je sušta istina. S druge strane, postoje argumenti protiv ove tvrdnje. Analiziramo li Hafizovu poeziju, primijetiti ćemo da u istim onim gazelima u kojima pjeva o pijenju vina, odavanju razvratu i svim vrstama uživanja, postoje elementi koji ukazuju da je taj gazel Hafiz pisao u poznijim godinama života. Takav je npr. gazel koji gospodin Bamdad navodi kao primjer

:Hafizove neobuzdanosti

Osvoji li Turkinja iz Širaza srce moje

.Samarkand i Buharu dajem za ben crne boje

Daj, krčmaru, preostalo vino što ga nećeš u Džennetu naći

Kraj vode Ruknabada i šetališta Musalle

Avaj, kad ove vragolaste i zadivljujuće ljepotice

Odnesoš sabur iz srca kao trpezu Turci plemena Jagma

Draga, ne ovisi o mojoj slaboju ljubavi

.Lijepo lice ne treba vodu, boju, ben i nausnice

:Nakon toga kaže

Savjet slušaj, dušo, jer od duše više vole

...Mladići sretni mudroga starca savjete

.Osim toga, postoje stihovi koji jasnije ukazuju na navedenu osobinu Hafizovih gazela

:Primjer

*U starosti mladalačka ljubav srce mi zahvati
I ona tajna što je u srcu skrivah očevidna posta
Pogledom, ptica srca mi zaljubljena je postala
!Oči, pogledajte ko u zamku je pao*

:Na drugom mjestu kazuje

*Daj pehar da opet uz veselje šahova lica
!Sijede kose mladalački duh me obuzme*

:Na još jednom mjestu Hafiz pjeva

*Vidje li, srce, na kraju starosti, zuhda i iluma
?Sa mnom šta učini oko ljubljene moje ponovo*

?Dakle, kada uzmemo u obzir ove i slične stihove, kako možemo prihvatiti iznesenu hipotezu

**Hipoteza: Sve Hafizove pjesme su istovjetne i njihovo vanjsko
značenje je ispravno**

Ovu hipotezu podržava većina pisaca našeg vremena, čime na neki način žele opravdati sami

sebe. Prema njima, Hafizove gazele nije potrebno tumačiti ili hermeneutički obrađivati. Svi gazeli u kojima Hafiz pjeva o pijenju vina, o ženama, odavanju razvratu, slavljenju trenutka i života predstavljaju čistu istinu i to je upravo ono što je Hafiz mislio dok ih je pisao. No, kada je riječ o stihovima gdje pjeva o irfanu ili određenim duhovnim stanjima i deredžama, njih treba tumačiti i za njih tražiti hermeneutička rješenja. Oni smatraju da su tumačenju i hermeneutičkoj obradi Hafizovih stihova pribjegavali oni koji vole Hafiza i njegovu poeziju i koji nisu mogli prihvatiti da on bude poznat kao grijешnik, buntovnik i razvratnik, a unutarne i vanjsko značenje .je upravo ono što svi razumiju

Prvo, Hafizova poezija je smisljena i nije fikcija. Drugo, nasuprot jednoj od hipoteza, njegova poezija je tematski istovjetna, a opet suprotno Edwardu Brownu, koji je smatrao da je Hafiz pisao poeziju u različitim duhovnim i emocionalnim stanjima, te suprotno onima koji vjeruju da je njegova poezija nastajala u različitim periodima života, a cilj pjesnika je upravo ono što se da .zaključiti na prvi pogled

Jednom prilikom pročitao sam članak koji je napisao Muhit Tabatabai pod naslovom "Zašto ustrajavamo na Hafizovom ateizmu?" On u tom članku donosi argumente i dokaze koji pokazuju da Hafiz nije onakav kakvim ga obično opisuju i da je u svoje vrijeme bio poznat kao izuzetno religiozna osoba. Tabatabai smatra da su Hafiza u njegovo vrijeme, a i kasnije, smatrali šiijom. Nekoliko dana kasnije urednik tog časopisa napisao je odgovor na članak. On tvrdi da vrijednost Hafiza leži upravo u njegovom buntovništvu ili, kako to on kaže, kršenju običaja i zakona. Tačnije, Hafiz je vrijedan samo zato što je zanemarivao i gazio običaje i tradiciju. O ovoj temi napisana su mnoga djela i članci. O Hafizu su raspravljali mnogi i .uglavnom su dolazili do ovakvih zaključaka

Hipoteza: Hafizove pjesme su istovjetne i sve su irfanske

Prema ovoj hipotezi, cjelokupna Hafizova poezija je tematski ujednačena i sve pjesme su duhovnog i irfanskog karaktera, a sve one pjesme koje otvoreno govore o neirfanskim temama predstavljaju samo niz pjesničkih i irfanskih termina. Vino, ljepotica, soluf, nausnica, ben i svi ostali slični termini imaju sasvim drugo značenje. Ako ih upitamo čime potkrepljuju svoje tvrdnje, reći će da pojedini Hafizovi gazeli bez ikakve sumnje pjevaju o najuzvišenijim irfanskim istinama. Ovi gazeli se ni na koji način ne mogu tumačiti u formi materijalističke ili hedonističke poezije. Drugim riječima, kako to imaju običaj reći vjerski pravници, ako riječima nekog čovjeka

za kojeg znamo da nije želio izreći ništa paradoksalno dodamo nešto, onda će njegov govor djelovati paradoksalno. To znači ukoliko je jedna stvar jasna a druga jasnija, onda onom jasnijem dodajemo jasno, a ne jasnom jasnije, odnosno ono jasnije koristimo kao analogiju za jasno, a ne jasno kao analogiju za jasnije. Pored toga, i sam Hafiz na nekim mjestima ukazuje na ovu činjenicu. Složit ćemo se da Hafiz nije lažac, a sam na više mjesta tvrdi da je njegova [poezija mudrost i spoznaja].[2

Svi stihovi Hafizove poezije mudrost su i spoznaja

Aferim privlačnosti i nježnosti mu govora! Naravno, ovo je samo teorija. Odbacili smo prethodne hipoteze. Ne možemo ponuditi dokaze protiv tvrdnje da je Hafiz bio samo pjesnik i da nije imao druge namjere do da piše pjesme, tj. da je bio vješt umjetnik. Ali, onaj ko poznaje cjelokupan opus Hafizove poezije, a posebno dio koji tretira irfanske teme sa nepatvorenim žarom, ne može prihvatiti da su Hafizovi gazeli tek djelo jednog umjetnika bez duha. Naravno, .niko nema jake argumente ni da pobije tvrdnje druge strane

Nalazimo se pred dvije potpuno suprotstavljene i isključujuće hipoteze o Hafizu. Prvo ćemo razmotriti onu po kojoj je Hafizova poezija tematski ujednačena i nema nikakve potrebe za tumačenjem i hermeneutičkim analizama. Prema ovoj hipotezi, Hafizove gazele treba razumjeti onako kako su napisani, a stihovi koji tretiraju irfanske teme nemaju nikakav smisao. Pokušat ćemo vidjeti šta bi se desilo ako Hafiza posmatramo u ovom kontekstu. Pri naučnoj kritici ove hipoteze ne smijemo podleći subjektivizmu i pristrasnosti. Možda je Hafiz bio upravo takav i .ukoliko jeste, da vidimo kakav bi onda on bio čovjek

Kritika hipoteze: Sve Hafizove pjesme su istovjetne i njihovo vanjsko značenje je ispravno

Jedan dio ove hipoteze odnosi se na Hafizovo razmišljanje i pogled na svijet. U skladu sa hipotezom, Hafiz je bio potpuni materijalista ili pak neupitni skeptik i zanesenjak. Uz takav skepticizam i zanesenjaštvo nije moguće shvatiti tajnu svijeta, posebno jer sve mu ono s čim se takav čovjek susretne sugerira nevjerstvo, i u krajnjoj istanci, da bi se spasio otrova teških

misli, on pribjegava alkoholu. Veliki broj pijanica prošao je upravo takav put. Neki ljudi koji tuguju zbog velikih problema u kojima se nalaze, nesreće u ljubavi ili drugih vrsta neuspjeha postaju nepodnošljivi sami sebi, a onda kada više ne mogu trpjeti svoje razmišljanje i promišljanje, pribjegavaju alkoholu da bi odagnali teške i nepodnošljive misli, te tako našli smiraj. To je poput izreke: "Kao čovjek koji od velike vrućine nalazi utočište u vatri." Naime, .navodi se da u Džehennemu postoje akrepi od kojih će ljudi bježati u okrilje zmija

:Hafizov pogled na svijet u skladu sa ovom hipotezom

Fatalizam .1

Oni koji zastupaju ovu tezu smatraju da je fatalizam izvršio veliki uticaj na Hafiza. Po njihovom mišljenju, Hafiz je vjerovao da čovjek nema slobodne volje i da u svijetu vlada apsolutna predodređenost. U poslanici Čovjek i sudbina napisao sam da čovjek pati kada misli da nije slobodan, posebno ako osjeća da se u takvom položaju nalazi pred apsolutnom moći pred kojom nije moguće ni pomišljati na prestup. Pobornici ove teze tvrde da većina Hafizovih .gazela ispoljava upravo slobodu koja proizlazi iz fatalizma

:Primjer

Prihvati dato i s čela ukloni namrštenost

.Jer za mene i tebe vrata slobode otvorena nisu

Ako trn sam, a cvijet baštovana ima

.Kako god da me uzgaja, ja izrastam

Ne kori me na ovoj livadi zbog samoniklosti

.Onako kako me uzgajaju – tako rastem

U ezelu cvijetnoj vodi i cvijetu propisaše da

.Prva bazarska ljepotica druga dvorska je dama

Na drugom mjestu kaže da oni koji su dostigli određene stepene ustvari nisu sami ništa
:postigli, već su na njih postavljeni

Sveti duh ako opet pomoć pruži

.Drugi će činiti ono što Mesih čini

:Ili

Čisti dragulj treba prijemčiv za blagoslov biti

.Jer neće svaki kamen i blato biser i merdžan postati

Pored navedenih stihova postoje i drugi koje upotrebljavaju da dokažu Hafizov fatalizam. Kao što smo rekli, svaki oblik fatalizma oduzima čovjeku osjećaj za sreću i radost, te takvo stanje .obično završava odavanjem alkoholu i drugim vrstama opojnih sredstava, te samozaboravom

Pometenost .2

Hafizu, također, pripisuju da je neprestano bio u stanju pometenosti i zapanjenosti, okupiran .pitanjima: Ko sam, zašto sam ovdje došao, kuda idem i slično

Nije jasno zašto dođoh i kuda idem sam

.Štete li i boli, nemaran ka poslovima svojim sam

Sva vrata što otvorih ka čuđenju vodiše me

.Odsada smo ja, bohemstvo i izbezumljenost jedno

Hafiz u ovim stihovima govori o lijeku i izlazu iz navedene situacije, te kaže da bilo da je išao putem filozofije, logike ili teologije – uvijek je nailazio na pometenost i zaprepaštenost, što ga .je navelo da ih sve odbaci i da ni na šta ne obraća pažnju, jer život ne vrijedi ništa

Kamo god idem strah mi se povećava

!Sačuvaj Bože ove pustinje i puta bez kraja

Ovaj visoki i šaroliki strop šta je

.Tu tajnu na svijetu niko ne poznaje

U poznatom gazelu Hafiz veli: "Ako ona širaska Turkinja pridobije srce moje...", a u sljedećem
:stihu kaže

Pričaj o sviraču i vinu i manje tragaj za tajnom vremena

.Jer niko mudročću ne riješi nit' će riješit' zagonetku ovu

Krčmaru, vrč vina mi daj, jer tajnoga slikar

!Šta naslika iza perde tajni jasno nam nije

,Postojanje naše tajna je, Hafize

.Čije istraživanje uludo i bajka je

O tajni skrivenoga niko obaviješten nije, priča se mani

?Koji miljenik srca put ka ovom prostoru ima

U radionici gdje um i mudrost puta nemaju

.Slabašni razum zašto bezobrazno promišlja

Odlazi, umišljeni zahide, jer od mojih i tvojih očiju

!Tajna ove perde skrivena je i skrivena će ostati

,Priča 'kako' i 'zašto' teškoće stvara, o srce

!Uzmi vrč i odmori tren od svoga života

Rekao si: Reci nešto o tajni ezelskoga zavjeta

.Reći ću onda kad potegnem dva gutljaja

."Nihilizam je mnogo iznad skepticizma i začuđenosti, toliko da se nalazi apsolutno „ispod nule

:Primjer

Svijet i poslovi svijeta ništa baš ništa su

.Hiljadu puta provjerio sam istinu tu

Proizvod radionice postojanja nije sve ovo

Prinesi vino, jer plod svijeta nije sve ovo

Pet dana što na ovom stepenu ti dadoše

Dobro se odmori na tren, jer vrijeme ne traje dugo

,Na usnama mora nestajanja čekamo, krčmaru

.Iskoristi priliku, jer od usana do usta nema puno

Poricanje proživljenja .4

U pojedinim Hafizovim gazelima da se naslutiti poricanje i dovođenje u pitanje Dana .proživljenja, jer nije poznato ima li Kijameta ili nema, te stoga o tome ne treba razmišljati

:Primjer

?Šta će biti ljepše od misli o vinu i peharu

Da vidim šta će biti na kraju

?Dokle tugovati zbog prolaska vremena

?Reci: Šta će biti ako ne bude srca i vremena

Vino pij i ne tuguj, ne slušaj savjet onih što oponašaju

?Kakva je vrijednost govora masa

Bolje je da uživaš plodove svoga truda

?Znaš li na kraju šta nesretnike čeka

:Ili u narednom stihu

Znaš li šta je sreća? Osobu dragu vidjeti

.U njenoj mahali prosjačenje pretpostaviti kraljevstvu

:Ili pak

Prvo usne drage osobe čvrsto ljubi

Jer na kraju ćeš zbog griženja prstiju i usana patiti

Iskoristi druženje, jer kada napustimo ovaj dvosmjerni stan

.I kad odemo – više se nećemo susresti nikada

Prema ovome, Dan sastajanja ili dan kada će jedni stići do drugih i Dan okupljanja, odnosno ".dan kada će se svi iskupiti na jednom mjestu ne postoji: "*Kad odemo više se nećemo sresti*

Navedeni stihovi uglavnom osvjetljavaju različite vidove Hafizovog pogleda na svijeta. Jedino što se u njima ne susreće jeste otvoreno negiranje Boga, ali pitanja kao što je negiranje .proživljenja u najmanju ruku nisu u skladu sa ispravnim vjerovanjem

U nastavku ćemo pokušati donijeti zaključak koji proizlazi iz ovakvog pogleda na svijeta. Dakle, to je ideologija, na osnovu koje treba odrediti karakter ličnosti. Ako svijet nema nikakve vrijednosti, ako postoji samo fatalizam, ako nije moguće spoznati tajnu svijeta, ako niko ne zna da li ćemo se jednoga dana sresti, ili kako Hafiz kaže, niko nikoga neće sresti dva puta, kakav ?se zaključak može izvesti iz svega toga

Hafizova ideologija u skladu sa navedenom teorijom

a) Iskorištavanje sadašnjeg trenutka

Jedna od osobina Hafizove ličnosti, u skladu sa zaključcima koje smo donijeli na temelju prethodne hipoteze, bila bi ustrajavanje na iskorištavanju datog trenutka, odnosno sadašnjice.

Ova osobina je jako zastupljena kod Hajama. Pjesnik poziva da se posvetimo sadašnjosti i da je na najbolji način iskoristimo, da ne razmišljamo o prošlosti ili budućnosti – da ne žalimo za onim što je prošlo i da ne brinemo zbog onog što će doći. Razmišljanje o budućnosti čovjeka odvraća od uživanja u sadašnjem trenutku. Da bi uživao u ovom kratkom životu, kako pjesnik smatra, čovjek mora zanemariti razmišljanje o prošlosti i budućnosti, te iskoristiti onaj trenutak :u kom se nalazi. Za ovo Hafiz koristi izraze tren i sadašnjost

O srce, mladost prođe, a ti ne ubra cvijet života

!Pod stare dane ne tragaj za ugledom i slavom

Uživanju sav se predaj jer pojilište ne osta

.Ademu, stanovniku kuće smiraja u Džennetu

Otac mi džennetski vrt za dva pšenična zrna prodava

.Izrod sam, ako za zrno ječma ga ne prodam

?Ljepše od uživanja, druženja, vrta i proljeća – šta je

?Krčmar gdje je? Reci, čemu čekanje

.Ovdje ponovo dolazi do izražaja pitanje svršetka svijeta i Sudnjega dana

Ako iz džamije zaputim se ka krčmi, ne krivi me

.Vaz traje dugo, a vrijeme brzo prolazi

Pjesnik kaže da je napustio vazove i predavanja hodža, te poziva da se posvetimo onome čemu
.vrijeme brzo prolazi

O srce, ako uživanje danas ostaviš za sutra

?Ko i šta ti jamči vječnost

U mjesecu šabanu ne puštaj vrč iz ruku, jer ovo sunce

U očima trajat će do noći ramazanskog bajrama

Cvijet drag je, iskoristi druženje s njim

.Jer s ove strane je došao u vrt, a s one će otići

Reče: Cvijet lica tvoga na kraju osušit će se

.I ova svježina u njemu neće više ostati

:Na drugom mjestu stoji

Zefir u posjetu starom prodavaču vina je došao

.Vrijeme je veselja, uživanja, zabave i pića

Zrak poput Isaova daha, a vjetar mirisan

Zeleno drveće, a ptice svuda cvrkuću

Pećnica lala toliko zapali proljetni vjetar

.Da pupoljak utopi se u znoju, a cvijet proključa

Stihovi koji slijede predstavljaju vrhunac irfanskih i umjetničkih dometa, ali njih ćemo analizirati
na drugom mjestu

Krčmaru, današnje uživanje ne ostavljaj za sutra

!Ili s divana odredbe pismo pouzdanja mi donesi

Drugim riječima, donesi mi neko pismo jamstva na osnovu kojeg ću biti siguran da ovo vrijeme
neće otići uzalud, nego će biti nadoknađeno

Nema pouzdanja u dunjalučke stvari

Čak ni u ono vrteće nebo iznad

,Donesi vino! Ašik se kadije ne boji

.Ni suda pravde, ni propitivanja

Pojedini Hafizovi stihovi koriste se kao dokazi njegove hirovitosti, ravnodušnosti i

neobuzdanosti. Ne može se pouzdano utvrditi koje poslove je Hafiz obavljao. Uglavnom se koriste navodi Muhammeda Golandama koje donosi u predgovoru svoga djela. Naime, on navodi jednu rečenicu, koja se ponavlja u različitim rukopisima i može se tumačiti na dva načina

Prema prvom tumačenju Hafiz je bio uposlen u državnoj službi. Kao što je već rečeno, Golandam tvrdi da Hafiz nije uspio sakupiti divan zbog preokupiranosti čitanjem i izučavanjem djela kao što su Keššâf, Misbâh, Mutâle, Miftâh itd. Na osnovu toga, neki smatraju da je obnašao državnu funkciju, što se ne može potvrditi sa sigurnošću. Iz nekih Hafizovih stihova može se zaključiti da se njegova krilatica "iskorištavanje trenutka" ne odnosi samo na njega. To je poput onih aljkavih i raskalašenih državnih službenika koji čekaju da im plata stigne kako bi je potrošili za samo nekoliko dana na zabavu, uživanje i pijančenje, tako da bi do kraja mjeseca ostajali bez ičega

Muštuluk, stiglo je proljeće i livada se zazelenila

[Obaveza ako nam predstoji, onda su to cvijeće i vino.]³

Mnogo je stihova koji naizgled pozivaju na isto. To je Hafiz kakvim ga neki žele predstaviti. Da li od njega možemo nešto naučiti

b) Sklonost ka ženama i lijepim osobama

Drugi zaključak koji se da izvesti na osnovu ove teorije jeste da je Hafiz imao veliku sklonost ka ženama i lijepim osobama. U Hafizovom Divanu termin "šahid", koji između ostalog označava ženu i općenito lijepu osobu, izuzetno često se pojavljuje te ovdje nije potrebno donositi primjere. Oni koji Hafiza posmatraju isključivo sa materijalističkog i hedonističkog aspekta tvrde da je Hafiz bio ženskaroš i da je bio sklon ljubavi i zaljublivanju. Ali, neki idu dotle da na osnovu njegove poezije pokušavaju objasniti na koji način je prilazio ženama i koliko je u tome bio uspješan. Jedan od takvih analitičara, koji je nedavno objavio knjigu iz te oblasti, tvrdi da Hafiz nije imao potrebnu odvažnost i otvorenost kad su u pitanju žene i ljubav. Ne kaže se uzalud: "Stid je prepreka za opskrbu." Ukratko, po njemu, ako neko želi nešto postići, mora biti odvažan i neustrašiv. Isti autor zaključuje da je Hafiz bio stidljiv kada su u pitanju žene. Tačnije, bio je izuzetno zaljubljujiv, ali je s druge strane bio jako povučena osoba. Žene takve muškarce ne vole. One žele odvažne i otvorene. Zbog toga je Hafiz uvijek patio zbog ljubavi i nije imao

uspjeha na tom polju. Spomenuti analitičar zaključuje da su žene ponekad čak i ismijavale Hafiza. Ovdje se otvara pitanje o kojem ni jedan komentator Hafizovog Divana nije otvoreno rekao ništa: Da li termin šahid u Divanu uvijek označava ženu ili lijepog mladića i dječaka? Ukoliko želimo tumačiti Hafizovu poeziju materijalistički i na temelju vanjskog značenja, onda moramo reći da Hafiz govori o lijepim dječacima i nema ni jednog dokaza koji bi išao u prilog tvrdnji da govori o ženama. Upravo je "Šahnabat" o kojem Hafiz pjeva predstavljen u obliku dječaka. U nekim pjesmama Hafiz koristi termin "Magbače" (dijete maga). Ovaj termin nikako .se ne može odnositi na ženu

Ako tako zablista mag-dječak prodavac vina

.Obrvama ću pomesti prašinu ispred vrata mejhane

:Na drugom mjestu kaže

?Hej ljupki dječake, koje vjere si

.Krv moja halalnija ti je od mlijeka majčina

U jednom od poznatijih gazela u kojem hvali Širaz, opjevao je ljepotu jednog od širaskih
:dječaka

Sreću za Širaz i njegov neuporedivi položaj

!Bože, sačuvaj od propasti i čuvaj

:Sve do distiha gdje kaže

,Ako onaj slatki dječak krv mi prolije

!Srce ko majčino mlijeko mu halali

U nekim pjesmama riječi obraz, nausnica, kaftan ili ogrtač ukazuju da izraz šahid označava mušku, a ne žensku osobu. Hafiz ponegdje pjeva o stvarima koje pripadaju isključivo
.muškarcima

:Primjer

!Otkopčaj kaftan[4] da se otvori moje srce

.Jer kad otkopčаш, pored tebe moje je bivstvovanje

:Ili

,Otkopčaj ogrtač, o ti kojem Sunce i Mjesec kapa su

.Da poput crnog uvrnutog uvojka bacim se pred noge

,Skup dobra i nježnosti, obraz mu poput mjeseca je

!Ali blagosti i odanosti nema, Bože, podari mu je

Moj ljubljени drag je i mlad i svakodnevnom igrom

.Ubija me uplakana, a u Šerijatu nije grješан

Dakle, riječ je o dječaku koji još nije dostigao punoljetnost. Na taj način niko ne pjeva o ženi, jer žena postaje punoljetna tek sa devet godina i tu se ne može govoriti o ljubavi. Najvjerovatnije je .riječ o dječaku od oko četrnaest godina

Od nausnica ljubljenog nauči lijepa ljubav šta je

.Jer oko obraza ljepotica dobro je kretati se

.Hat" označava nausnice koje se mogu primijetiti na licu dječaka ili mlađih osoba"

?Ako srce onoj rijeci plemenitosti ne darujem, šta da činim

.Majka vrijeme nema ljepšeg dječaka od ovog

Nausnica na licu drage što pomrači Mjesec

".Lijepa je halka, ali mi iz nje izlaza nema

.Dođe uzdišući mag-dječak prodavac vina

!Reče: Ustani pospani putniče

Otac iskustva ti si, o srce, pa zašto

?Od ovih dječaka blagost i odanost tražiš

Kao što smo već naveli, ni iz jednog od gazela ne može se zaključiti da se pjesnik obraća nekoj ženi. Neki stihovi, istina, dopuštaju da čitalac osobu o kojoj Hafiz pjeva tumači kao ženu ili kao muškarca po vlastitom nahođenju. Već sam spomenuo da neki, na osnovu činjenice da Hafiz .pjeva o jadikovanju i suzama, tvrde kako nije bio uspješan na polju ljubavi

:Primjer

,Dova osamljenika odagnava belaje

?Zašto krajičkom oka ne pogledaš na me

Kasnije će biti govora o tome na kojem se stepenu duhovnog i mističnog pregnuća nalaze :Hafizovi stihovi koje bezbožnjaci tumače na krajnje nedoličan način. Naprimjer, Hafiz kaže

,Onaj što živi u obilju ne stiže do drage

.Ljubav je metod bohema što trpe belaje

.Ovaj stih vjerovatno znači da Hafiz nije nikad mogao pronaći svoj put

Tajna ljubavi tvoje u grudima skrivena bi ostala

.Da grješno i suzno oko tajnu mi ne razotkri

Drugim riječima, nisam imao snage da sam iskažem ljubav, ali me ovaj plač razotkrio. Čudno je .što tvrde da je Hafiz bio zadivljen ljepotom, a da je u ljubavi bio nekarakterna osoba

Lalu pitah: O ti Mjesečeva lica, šta bi bilo

?Uz jednu zahvalu srce umorno da mi predahne

Uz osmijeh reče: Hafize, tako ti Boga, ne prihvataj

!Da poljubac tvoj uprlja lice Mjesečevo

:Neki kritičari navode da su žene ponekad ismijavale Hafiza na osnovu stihova

Koketirajući reče: Hafize, robinja tvoje naravi sam

*[Pogledaj do koje mjere me glupim pravi!]*5

Kasnije, nakon što je jedna žena primijetila da je Hafiz u nju zaljubljen, kaže da ga je počela
:vrijeđati

!Rekoh: Teško Hafizovu ludom srcu bez tebe

?Podsmjehujući se, reče: Ko je lud

Drugim riječima – shvatila je da sam u nju zaljubljen i sada mi se podsmjehuje i vrijeđa me.

Ako prethodne stihove protumačimo na ovaj način, onda ćemo se složiti da je Hafiz unemiravao tuđe žene, jer je žena o kojoj pjeva u ovom gazelu udata. Na početku navedenog
:gazela Hafiz pjeva

?O Bože, ova svjetiljka što rasplamsava srce iz čijega doma je

.Moja duša izgori, pitajte ljubljena ko je

.Dakle, ukoliko je u pitanju žena, onda je bila udata i ovdje se radi o drugoj temi

Ovaj element Hafizovog pogleda na svijet ima ideološku dimenziju. Pitanje Hafizove sklonosti
.ka ženama ili lijepim mladićima je složeno po sebi

c) Prosjačenje

Druga osobina Hafizove ličnosti prema navedenoj teoriji bila bi prosjačenje. U skladu sa izrekom: "Prosi, da ne bi bio ovisan o ljudima!" prosjačenje predstavlja najbolji put i način
:života.[6]Naprimjer, u sljedećem gazelu Hafiz kaže

Razmišljam o tome da ukoliko mognem

.Učinim ono čime bih okončao svoju tugu

[Osama srca nije mjesto druženja suparnika],[7]

.Vrag kad izađe vani postaje melek

Druženje s bogatim tama je najduže noći

Nur od Sunca traži, možda ti se posreći

.Na vratima pokvarenih uglednika dunjalučkih

,Dokad ćeš sjediti i čekati gospodara da izađe

Ne ostavljaj prosjačenje, naći ćeš blago

.U očima putnika što kraj tebe prolaze

Zar to ne znači da Hafiz poziva na prosjačenje na mjestima kojima ljudi prolaze, tvrdeći da im nekad neki plemenit čovjek može udijeliti toliko da mogu biti mirni cijeli život? Ovo je još jedna dimenzija Hafizove poezije – propagiranje siromaštva i prosjačenja, ne samo u smislu neposjedovanja materijalnih dobara, nego prosjačenja i traženja od drugih ljudi. Ako je nečiji pogled na svijet takav, ideologija mu mora biti u istim okvirima. Zaista, ako je čovjek spreman pogaziti dostojanstvo i čast, prosjačenje donosi veću dobit od većine drugih poslova. Neki .prosjaci zarađuju kao univerzitetski profesori

d) Veličanje i hvalospjev

Ovo je još jedna od bitnih osobina Hafizove ličnosti, koja se, po mom mišljenju, na složen način prelama u njegovom pjesništvu. Možda u cijelom Hafizovom Divanu ima samo pedesetak panegirika tj. gazela spjevanih u slavu neke ličnosti. Neki od njih predstavljaju prave hiperbole. .To su pitanja o kojima Hafizovi komentatori ne govore, jer smatraju da ih ne mogu objasniti

Priredivač Hafizovog Divana, Andžuvi Širazi, u uvodu svoga izdanja iznosi da se Hafiz u hvalospjevima služio vjerski opravdanim prikrivanjem istine. On tvrdi da su u to vrijeme vladari bili veoma okrutni i zli, te da je Hafiz bio prinuđen da ih povremeno hvali i veliča da bi sačuvao .minimum slobode koju je imao

Drugi tvrde da ljubitelji Hafizovog pjesništva nisu željeli da se njegovo pero uprlja hvaljenjem i veličanjem osoba kao što su šah Šudža, Ebu Ishak Indžu i drugi. Nažalost, to se ipak desilo. Ali, nije u pitanju samo njegovo pero – ako se ne objasne njegovi panegirici i ne pronađe odgovarajuće rješenje, cijela Hafizova ličnost će biti uprljana i unižena. Na ovom mjestu spomenut ću Hafizov stih koji spada u kategoriju hiperbola. Ovakvi stihovi smatraju se nedostojnim ozbiljnog pjesnika. Naprimjer, Ibn Mu'tez, obraćajući se jednom od vladara svoga :vremena, kaže

Ono što ti želiš nije ono što sudbina želi

!Pa naredi, jer ti si jedini nad svim moćan

Zbog toga su mu mnogi prigovarali da priča gluposti. I Hafiz pjeva slično u sljedećem distihu
:koji se nalazi čak i u Kazvinijevom kritičkom prikazu

,Tako mi slave i veličanstvenosti šaha Šudžaa

!Ni s kim zbog mala i položaja u svađi nisam

Ovo poređenje koristi se samo za Boga. Ni jedan musliman nikad neće koristiti ovakve izraze, niti će se kleti Poslanikom govoreći: „Tako mi veličanstvenosti Poslanika ili hazreti Alija!“ Ovi
.izrazi koriste se samo kada se govori o Bogu

:U idućem primjeru, shodno teoriji o kojoj raspravljamo, Hafiz pjeva o prosjačenju

,Žedni smo milosti gutljaja tvoga pehara

.Ali nismo odvažni i glava nas zbog toga ne boli

:Dakle, ne ulažemo potrebni trud, ali to nam je potrebno. U nastavku kaže

Čelo i lice Hafizovo, Bože, ne odvoji

!Od prašine veličanstvenoga dvora šaha Šudžaa

Ovo je, po mom sudu, vrhunac pretjerivanja i niskosti. Čovjek koji zbog vjere ne odobrava nikakvu vrstu širka izgovara ovakve stihove. Zašto mrzi licemjerne zahide? Zato što arif želi da se iskaže u svojoj vjeri, a Hafiz, koji toliko napada licemjerne zahide, ovim želi iskazati žar u
:vjeri. Ako je tako, kako je moguće da taj čovjek ispjeva stihove

Čelo i lice Hafizovo, Bože, ne odvoji

!Od prašine veličanstvenoga dvora šaha Šudžaa

Dodamo li dodvoravanju i laskanju prosjačenje, šta ćemo dobiti? Dosada smo razmatrali Hafizov pogled na svijet i ideologiju, u skladu sa materijalističkim tumačenjem njegove poezije. Kada čovjek izgubi nadu u Božiju milost, njemu sve postaje besmisleno i beskorisno, pa na kraju postaje rob šaha Šudžaa. Kada prestane biti Božiji rob, čovjek neizbježno postaje rob

Dakle, ukoliko želimo tumačiti Hafiza u skladu sa mišljenjem navedenih komentatora i uzeti vanjsko značenje pjesama kao osnovu za upoznavanje Hafiza, onda će njegova ličnost biti upravo onakva kakvom smo je gore predstavili. Postavlja se pitanje, bez obzira što se poezija ovakvog pjesnika nalazi na vrhuncu pjesničke umjetnosti, da li vrijedi spominjati njegovo ime u društvu? Koliko će ovakav pjesnik negativno uticati na društvo?! Fatalizam, zapanjenost, sumnja, skepsa, poricanje i negiranje Sudnjeg dana, proživljenja i polaganja računa, i na kraju, kao posljedica iznesenog, odavanje raskalašenosti i vinu, odbacivanjem prošlosti i budućnosti, te iskorištavanje samo sadašnjeg trenutka, homoseksualizam, prosjačenje, dodvoravanje itd. U skladu sa navedenim, Hafiz je sramota za Iran, muslimane i perzijsku književnost, a najveća sramota je u činjenici da je njegova poezija vrhunac rječitosti i retorike.

Pogledajmo šta se može zaključiti o Hafizu na osnovu drugih teorija i hipoteza. Da li je Hafizovu poeziju moguće objasniti i opravdati? Znači li to da Hafiz nije bio fatalista, da nije bio u tom smislu nedosljedan, da nije poricao Sudnji dan, da je pod zabavom i ljubljenom osobom mislio na nešto drugo? Da li je ovo istina o Hafizu? Ako jeste, zašto? Postoje li dokazi za to? Naravno, ne tvrdim da je svaki Hafizov gazel, riječ po riječ, moguće tumačiti na ovaj način, ali veoma je mali broj stihova koji se ne mogu ovako objasniti. Kasnije ćemo pokazati da Hafiz u većini gazela donosi aluzije uglavnom ciljano

.Đulistan, 5. poglavlje, 9. hikaja [1]

.U narednim poglavljima ovo ćemo argumentovati [2]

.Koga briga za djecu i ženu [3]

.Kaftan predstavlja muški ogrtač koji su u Hafizovo doba nosili svi muškarci [4]

.Koliko me žena izaziva i pravi glupim [5]

Navedeni komentatori tumače samo one Hafizove stihove koji im služe za dokazivanje [6] hipoteze da je Hafiz bio pijanica i alkoholičar, dok o drugim stihovima ništa ne govore. Smatram da ukoliko želimo na osnovu vanjskog značenja Hafizovih stihova govoriti o njegovoj

namjeri, onda moramo uzeti u obzir sve stihove. Hafiz nije pjevao samo o vinu, pijančenju i sumnji u Sudnji dan. Onaj Hafiz koji predstavlja poalis svih Iranaca upravo je ovakav i pozivao .je na ovakav put